

El bisbe que salvà l'art de la Franja

Quan, l'abril del 1890, el bisbe valencià Josep Meseguer va prendre possessió del bisbat de Lleida, ja devia tenir al cap, com una de les màximes prioritats, la recuperació i la conservació del patrimoni artístic de la seva diòcesi. Una de les primeres actuacions fou demanar a Madrid que l'església romànica de Sant Martí, que aleshores era una presó, fos convertida de nou en un lloc de culte. Posteriorment, la preocupació d'aquest bisbe per l'art es posà de manifest amb la fundació del Museu Diocesà de Lleida, la primera pedra del qual es col·locà el 7 de març de 1893. El gran valor de la tasca portada a terme pel bisbe Meseguer està en el fet que, durant anys, va recórrer les petites parròquies de la seva diòcesi, que aleshores s'estenia fins a la Franja de Ponent, i rescatà d'una pèrdua gairebé segura desenes d'obres d'art, la majoria d'estil gòtic dels segles XIV i XV. Els detalls del procediment de Meseguer a l'hora d'adquirir les peces d'art, bé per mitjà de compra o de permuta, acaben d'aparèixer publicats al llibre *El dietari del bisbe Josep Meseguer i el Museu Diocesà de Lleida* (Pagès Editors).

Aquest llibre, elaborat per Carmen Berlabé i Isidre Puig, experts en història de l'art, conté un article introductori amb un perfil biogràfic del bisbe Meseguer, a més del relat dels seus esforços per a bastir el Museu Diocesà. El plat fort del llibre, tanmateix, és la transcripció íntegra del dietari personal manuscrit del bisbe; un seguit d'anotacions, que ocupen un centenar de folis, conservats a l'arxiu capitular de Lleida, que Meseguer va fer durant les tres visites pastorals que va dur a terme per les parròquies del seu bisbat entre els anys 1890 i 1904. Aquestes visites eren la manera com els bisbes controlaven, tant des del punt de vista espiritual com material, el territori de la seva diòcesi. Per tant, el dietari és com una mena de quadern de

La majoria de les obres d'art que l'Aragó reclama a Catalunya, dipositades al nou Museu de Lleida, foren comprades legalment pel bisbe valencià Josep Meseguer, fundador, a final del segle XIX, del Museu Diocesà. Ara s'ha publicat el dietari d'aquest bisbe, on hi ha molts detalls sobre les obres que salvà d'una desaparició segura.

LLEGAT J. LLADONOSA (AJUNTAMENT D'AL GUARDE)

El bisbe Josep Meseguer, segons una litografia desapareguda que presidia una de les sales del museu del seminari de Lleida, inclosa al dietari publicat per Pagès Editors.

“Sense Meseguer avui no quedaria res de l’art”

Isidre Puig (Torrent, Horta, 1969) és professor d’història de l’art a la Universitat de Lleida i coautor, juntament amb Carmen Berlabé, d’‘El dietari del bisbe Josep Meseguer i el Museu Diocesà de Lleida’ (Pagès Editors).

—**Què aporta el dietari del bisbe Meseguer al coneixement de la història del Museu Diocesà de Lleida?**

—El dietari aporta una descripció fidedigna del dia a dia del bisbe quan visitava les parròquies de la seva diòcesi. Sovint fa referència a les obres d’art que hi veu i explica l’estat en què es troben. També ens diu que les que no s’utilitzen a la litúrgia o estan arraconades les demana per al museu. Normalment, les canviava per unes altres, és a dir, en pagava de noves i les velles fetes malbé se les emportava al museu. De tot això, el bisbe en va deixar constància al dietari, una peça que té un gran valor perquè fa conèixer la seva forma meticulosa de treballar. El bisbe Meseguer no era un lladre, com ha publicat molta premsa.

—**Quina és, doncs, l’aportació de Meseguer a la història de l’art de Lleida?**

—El bisbe Meseguer fou una persona amb molta sensibilitat per l’art i pel patrimoni. Va recuperar coses que eren a punt de perdre’s. Instava les parròquies a conservar el patrimoni, és a dir, la seva preocupació no era tant de portar les obres al museu, sinó que no es perdessin. Si les parròquies no volien fer-se càrrec de conservar-les, Meseguer pagava i se les emportava. La seva preocupació era

la conservació; no el preocupava si les obres eren catalanes o aragoneses.

—**El bisbe Meseguer era conscient del valor que tenien aquelles obres?**

—El bisbe pagava el valor que establien els antiquaris. És un error voler

EL TEMPS

comparar el valor que ara pot tenir una obra amb el que es considerava que tenia fa cent anys.

—**Però, voleu dir que fa cent anys els antiquaris ja anaven al darrere de l’art de les parròquies de la diòcesi de Lleida?**

—I tant! Es conserven moltes cartes enviades per les parròquies de l’Aragó al bisbe que li demanen permís per a vendre les obres d’art als antiquaris. En aquell temps es van vendre moltíssimes obres d’art. Tot allò que no utilitzaven ho arraconaven i després ho venien, o bé ho oferien al bisbe perquè s’ho emportés al museu. En aquell moment no valoraven l’art. Però cal tenir en compte que de les obres d’art que ara reclama l’Aragó només una vintena tenen qualitat artística.

—**Què se n’hauria fet, doncs, de les obres d’art que ara hi ha al museu si no hagués estat pel bisbe Meseguer?**

—Si no hagués estat pel bisbe Meseguer avui dia no en quedaria pràcticament cap, d’obra d’art. Gairebé totes haurien estat o bé venudes a antiquaris —tant catalans, com aragonesos, espanyols o estrangers—, o bé robades, perdudes o destruïdes durant la Guerra Civil.

—**Quins detalls aporta el dietari sobre la procedència de les obres d’art que ara formen part del Museu Diocesà?**

—El dietari és una prova que complementa les factures que es conserven, com també les cartes entre el bisbe i les parròquies. És el dia a dia d’allò que ha fet, de les obres que ha vist, de l’estat en què es troben i allò que n’ha pagat. El dietari deixa constància de la transacció, constància de què s’emporta i de què rep en canvi la parròquia.

—**El dietari del bisbe Meseguer que publiqueu és, doncs, una prova conculent que les obres d’art**

camp, escrit ràpidament, que aporta una informació molt valuosa, tant del caràcter del bisbe Meseguer com de detalls relacionats amb la vida quotidiana dels pobles i ciutats de les comarques de ponent.

Prova documental. El valor més gran del dietari del bisbe Meseguer, amb relació al litigi per l’art sacre que enfronta els bisbats de Lleida i Barbastro des de fa més de deu anys, és que aporta molta informació sobre

el procediment que el bisbe utilitzava per a recollir les obres d’art que localitzava. De fet, el dietari parla del mal estat de conservació en què es trobaven moltes esglésies i de les indicacions que el bisbe donava per

que reclama el bisbat de Barbastro són propietat legítima del de Lleida?

—Sí. És una prova concloent que les obres entren al museu amb bona fe, comprades o permutades. De fet, alguns altres bisbes de Lleida posteriors a Meseguer van continuar la seva tasca, comprant obres amb el mateix procediment. Això no tan sols es feia a Lleida, sinó també a més diòcesis d'Espanya.

—Quantes de les obres que reclama l'Aragó van ser efectivament comprades pel bisbe Meseguer?

—Les obres reclamades per l'Aragó que van entrar en temps del bisbe Meseguer són aproximadament unes cinquanta. Més de la meitat foren permutades i la resta, comprades.

—Creieu, per aquest motiu, que hi ha gent a qui no li va gaire bé que es publiqui un dietari com aquest?

—Suposo que a l'Aragó no els deu haver agradat gaire, ja que són els que tenen un punt de vista més polític sobre el litigi de les obres d'art i els que donen informacions més tergiversades.

—Creieu que el llibre servirà per a convèncer el Vaticà que les obres han de quedar-se a Lleida?

—No ho crec, perquè no tenen cap voluntat de reconèixer i ni tan sols de revisar aquesta qüestió. De fet, ja fa temps que el bisbat de Lleida va enviar al Vaticà tot de documents per provar que les obres pertanyien a Lleida. En aquella documentació hi havia fragments del dietari del bisbe Meseguer que ara hem editat en llibre. Nosaltres ens hem limitat a fer una cosa tan objectiva com transcriure el dietari. Si el Vaticà no vol veure un cosa tan evident, nosaltres aquí no hi entrem.

tal que hi fossin aplicades les millores necessàries per a restaurar-les. A banda d'això, el bisbe Meseguer anotava al dietari nombroses referències a retaules, imatges i objectes litúrgics diversos. Aquestes peces, la majoria de

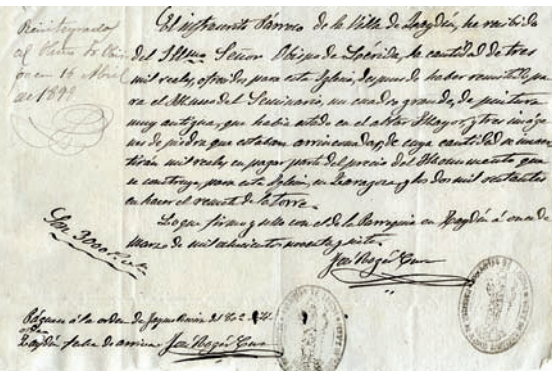

FONS JOSEP SALVANY. BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Una de les sales del museu del seminari de Lleida, de l'any 1917, on hi havia les obres d'art comprades pel bisbe Meseguer. A la paret del fons hi ha el retaule gòtic de Sant Antoni Abat i Sant Pau ermità, de Jaume Ferrer, del qual s'ha perdut la taula central.

Un bisbe valencià amb sensibilitat artística

El bisbe Josep Meseguer i Costa va néixer a Vallibona, a la comarca dels Ports, el dia 9 de novembre del 1843. Segons els editors del seu dietari, Carmen Berlabé i Isidre Puig, el bisbe “fou un clar exemple de formació intel·lectual i vocació pastoral”. Tot i néixer al País Valencià, Josep Meseguer va estudiar a Barcelona i va residir a Lleida durant l'època, a mitjan segle XIX, en què el seu oncle, Domènec Costa, fou bisbe d'aquesta ciutat. Posteriorment, el bisbe Meseguer es doctorà en teologia i fou catedràtic dels seminaris de Tortosa i Tarragona. A banda d'això, es dedicà també a la política, com a senador per l'arquebisbat de Tarragona, durant la legislatura de 1899-1900, i per dret propi del 1905 al 1907. En aquest sentit, cal precisar que, a diferència de bisbes coetanis importants, com per exemple el bisbe Josep Morgades de Vic, Meseguer no tenia conviccions catalanistes, almenys si es tenen en compte alguns dels seus escrits, que, com assenyalen els editors del seu dietari, deixen entreveure un espanyolisme manifest. Ara bé, on sí que hi ha coincidències entre tots dos bisbes és en el terreny artístic: Meseguer, amb la fundació del Museu Diocesà de Lleida, no va fer res més que seguir l'exemple de Morgades, que el 1891 havia fundat el Museu Episcopal de Vic.

Rebut de l'11 de març del 1897, on consta la venda per 3.000 rals d'un lot d'objectes procedents de la parròquia de Saidí, comprats pel bisbe Meseguer.

les quals es trobaven arraconades o en desús, en un procés de deteriorament irreversible, el bisbe les canviava per unes de noves o bé les comprava directament amb diners. Els historiadors que han editat el manuscrit del bisbe

El dietari constitueix una prova irrefutable de la procedència legal de les obres d'art del Museu de Lleida

Meseguer han pogut constatar que molts d'aquests objectes, permutats o comprats, avui dia formen part de la col·lecció que es conserva al Museu de Lleida, inaugurat fa més d'un any, que acull el fons del Museu Diocesà fundat pel bisbe Meseguer. Per tot plegat, segons els autors del llibre, aquest dietari constitueix "una eina imprescindible per al coneixement, no solament d'aquells aspectes propis de la revisió i inspecció eclesiàstica, sinó també de la realitat social, econòmica, política, religiosa i cultural d'un territori amb una història comuna, el del

bisbat històric de Lleida". Una història que, val a dir-ho, fou estroncada a partir de l'any 1997 amb la decisió del Vaticà de segregar les parròquies de la Franja de Ponent del bisbat de Lleida i afegir-les al de Barbastro. D'aquí ve que el dietari del bisbe Josep Meseguer constitueixi també una prova irrefutable de la procedència legal de les obres d'art del Museu de Lleida que, arran d'aquella segregació, reclamen ara el bisbat de Barbastro i el govern d'Aragó.

Xevi Camprubí

El desinterès de l'Aragó per l'art sacre

Tot i les amenaces del govern aragonès de portar el litigi de l'art sacre als tribunals, i les repetides maniobres del bisbat de Barbastro al Vaticà per aconseguir les obres procedents de les parròquies de la Franja de Ponent i dipositades al Museu de Lleida, hi ha molts indicis que mostren que, en realitat, l'Aragó té molt poc interès per l'art sacre. Sense anar gaire lluny, el govern aragonès reclama que li sigui retornat un retaule del segle XV que la Diputació de Lleida, a través de la Generalitat de Catalunya, va comprar en una subhasta feta a Barcelona a final del mes de març. Val a dir que el govern d'Aragó no es va presentar a la subhasta, de manera que la Diputació de Lleida va poder adquirir aquesta obra, procedent d'una col·lecció privada, pel preu de sortida, que eren 22.000 euros. Aquest retaule gòtic, que és obra de Pere Garcia de Benavarri, autor de dues obres reclamades per l'Aragó, ha entrat a formar part del fons del Museu Diocesà de Lleida. A banda d'això, un altre exemple que mostra el desinterès del govern aragonès i del bisbat de Barbastro per l'art sacre el constitueix el retaule de Santa Elena, pintat per Jaume Ferrer, que es conserva en una de les capelles de l'església parroquial de Benavarri, a la diòcesi de Barbastro-Montsó. Segons l'historiador Isidre Puig, expert en l'obra de Jaume Ferrer, aquest retaule es troba en un estat de conservació lamentable, "cada vegada més degradat i sense que ningú faci res per conservar-lo". Així doncs, mentre, d'una banda, l'Aragó insisteix a reclamar la propietat de l'art de la Franja que es conserva al Museu de Lleida, d'una altra deixa fer malbé les obres que indiscutiblement li pertanyen.

El retaule de Santa Elena, de Jaume Ferrer, de l'església parroquial de Benavarri.